

ULUSLARARASI SEMPOZYUM
YANLIŞ ALGILAR ve DOĞRU İSLÂM

28-30 Ekim 2016

Şanlıurfa/TÜRKİYE

Editörler

Prof. Dr. Kasım ŞULUL

Doç. Dr. Atilla YARGICI

Yrd. Doç. Dr. Hüseyin KURT

Yrd. Doç. Dr. Ömer SABUNCU

Bilim Kurulu

Prof. Dr. Ahmet AKGÜNDÜZ (Rotterdam İslâm Üniv., Hollanda)

Prof. Dr. Özcan HIDİR (Rotterdam İslâm Üniversitesi, Hollanda)

Prof. Dr. Muhammed ŞİRAYDA (Necah Üniversitesi, Filistin)

Prof. Dr. Muhammed Abdu'l-latif Abdu'l-Ati (Katar Üniversitesi Şeriat Fakültesi
Öğretim Üyesi)

Dr. Ahmed OMAR (İmam Muhammed Suud Üniversitesi, Suudi Arabistan)

Dr. Enes İNAYE (el-Covf Üniversitesi, Suudi Arabistan)

Dr. Mahroof Athambawa, Katar Üniversitesi (Şeriat Fakültesi)

Dr. Abdulkadir ÇELEBİ (İslâm Üniversitesi, Pakistan)

Prof. Dr. Ali BAKKAL (Akdeniz Üniversitesi)

Prof. Dr. Adil BEBEK (Marmara Üniversitesi)

Prof. Dr. Adnan DEMİRCAN (İstanbul Üniversitesi)

Prof. Dr. İshak ÖZGEL (Süleyman Demirel Üniv.)

Prof. Dr. Mustafa KARA (Uludağ Üniversitesi)

Prof. Dr. Mustafa EKİNCİ (Harran Üniversitesi)

Prof. Dr. Şadi EREN (İğdır Üniversitesi)

Prof. Dr. Recep ÇİĞDEM (Harran Üniversitesi)

Prof. Dr. Hikmet AKDEMİR (Harran Üniversitesi)

Düzenleme Kurulu

Doç. Dr. Atilla YARGICI (Bařkan)

Prof.Dr. Musa Kazım YILMAZ

Prof. Dr. Murat AKGÜNDÜZ

Prof. Dr. Kasım şULUL

Prof. Dr. Yusuf Ziya KESKİN

Doç. Dr. Celil ABUZER

Yrd. Doç. Dr. Ali TENİK

Yrd. Doç. Dr. Cüneyt GÖKÇE

Yrd. Doç. Dr. Hüseyin KURT

Yrd. Doç. Dr. Mahmut ÖZTÜRK

Yrd. Doç. Dr. Ömer SABUNCU

Katılımcılar

Prof. Dr. Âdem APAK (Uludağ Üniversitesi)

Prof. Dr. Adnan DEMİRCAN (İstanbul Üniversitesi)

Prof. Dr. Ali BAKKAL (Akdeniz Üniversitesi)

Prof. Dr. Fikret KARAMAN (İnönü Üniversitesi)

Prof. Dr. Kasım şULUL (Harran Üniversitesi)

Prof. Dr. Mehmet AZİMLİ (Hitit Üniversitesi)

Prof. Dr. Musa Kâzım YILMAZ (Harran Üniversitesi)

Prof. Dr. Mustafa EKİNCİ (Harran Üniversitesi)

Prof. Dr. Nihat YATKIN (Atatürk Üniversitesi)

Prof. Dr. Recep ÇİĞDEM (Harran Üniversitesi)

Prof. Dr. Ruhattin YAZOĐLU (Atatürk Üniversitesi)

Prof. Dr. Saffet SANCAKLI (İnönü Üniversitesi)

Prof. Dr. şadi EREN (İğdır Üniversitesi)

Prof. Dr. Tuncay İMAMOĞLU (Atatürk Üniversitesi)

- Doç. Dr. Abdullah YILDIZ (Harran Üniversitesi)
Doç. Dr. Abdulvahap YILDIZ (Harran Üniversitesi)
Doç. Dr. Ali İhsan PALA (Atatürk Üniversitesi)
Doç. Dr. Atilla YARGICI (Harran Üniversitesi)
Doç. Dr. Celil ABUZAR (Harran Üniversitesi)
Doç. Dr. Mahmut ÇINAR (Gaziantep Üniversitesi)
Doç. Dr. Mithat ESER (Pamukkale Üniversitesi)
Doç. Dr. Veysel ÖZDEMİR (İnönü Üniversitesi)
Doç. Dr. Yunus Emre GÖRDÜK (Balıkesir Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Abdullah KARTAL (Harran Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Ahmet ÖZ (Sütçü İmam Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Ahmet Vefa TEMEL (Düzce Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Ali TENİK (Harran Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Avnullah Enes ATEŞ (Şeyh Edebali Ün.)
Yrd. Doç. Dr. Cafer ACAR (Gaziosmanpaşa Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Cemalettin ŞEN (İzzet Baysal Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Cüneyt GÖKÇE (Harran Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Fatma ÇAKMAK (Harran Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Furat AKDEMİR (Düzce Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Hacer ŞAHİNALP (Artuklu Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Halit BOZ (Çoruh Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. İ. Hakkı İMAMOĞLU (Karabük Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. İlyas CANIKLI (Yıldırım Beyazıt Ün.)
Yrd. Doç. Dr. M. Nuri GÜLER (Harran Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. M. Ali YAZIBAŞI (Kırıkkale Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Nazım BAYRAKDAR (Uşak Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Ömer SABUNCU (Harran Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Recep ÖZDEMİR (Adıyaman Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Tuğrul TEZCAN (Karabük Üniversitesi)

Yrd. Doç. Dr. Veysel KASAR (Harran Üniversitesi)

Yrd. Doç. Dr. Vezir HARMAN (Namık Kemal Ün.)

Yrd. Doç. Dr. Yakup YÜKSEL (Namık Kemal Ün.)

د. أيمن الدوري (Artuklu Üniversitesi)

د. التجاني محمد الأمين (Sudan)

د. محمد عبد اللطيف عبد العاطي (Katar)

د. باكير محمد علي (Gaziantep Üniversitesi)

د. أحمد إسماعيل حسن علي (Ankara Üniversitesi)

د. رمضان عم (Harran Üniversitesi)

د. حذيفة شريف الخطيب (Harran Üniversitesi)

د. أحمد محمود زكريا توفيق (Harran Üniversitesi)

Sekretarya

Arş. Gör. Rukiye KARDAŞ

Arş. Gör. Nuriman KARAYİĞİT

Arş. Gör. Selim YILMAZ

Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Uluslararası Yanlış Algılar ve Doğru İslâm Sempozyumu Tebliğleri
ISBN: 978-975-7113-57-7
Şanlıurfa, Aralık 2016

Çağdaş Bazı İslâmî Hareketlerdeki Yanlış Algılar ve Şiddet Sorunu

Yrd. Doç. Dr. Ömer Sabuncu*

Giriş

İnsanlar, Kur'ân-ı Kerim'de, Allah'ın emir ve yasaklarına uymaya davet edilmiş, bunlara uyulmadığı takdirde cezalandırılacakları bildirilmiştir. Allah'ın emrine karşı gelip, peygamberlerinin getirdiklerini saptıran geçmiş kavimlerin ibret verici sonları ile ilgili örnekler Kur'ân-ı Kerim'de aktarılmıştır.¹ Hz. Peygamber (s.a.s.) Müslümanları aynı hatalara düşmemeleri konusunda uyarmıştır. Açık uyarılara rağmen; Hz. Peygamber'in vefatından kısa bir süre sonra Müslümanlar arasında ihtilaflar ortaya çıkmaya başlamış; Müslümanlar birbirine düşmüştür.

İslâm dünyasındaki ilk ihtilaflar Hz. Ebû Bekir'in halife seçilme meselesi ile başlamıştır. Sa'd b. Ubâde'nin biat etmemesi, Hz. Ali'nin ise biati geciktirmesine rağmen halifenin seçilmiş olması ile ümmetin birliğini zedeleyecek muhtemel bir Ensâr-Muhacir çatışması engellenmiş ve yönetim ile ilgili kriz aşılmış oluyordu. Hz. Peygamber'in vefatından bir süre önce Arabistan'ın çeşitli yerlerinde dinden dönme olayları görülmeye başladı. Bu durum Hz. Peygamber'in vefatından sonra genişleyerek Arap yarımadasının her yanına yayıldı. Hz. Ebû Bekir'in hilafetinin başlangıcından itibaren mürtedlerin yanı sıra bir de zekât vermeyi reddeden kabileler ve gruplar ortaya çıktı.² Hz. Ebû Bekir'in kararlı tutumu İslâm'ın varlığını devam ettirmesini sağladı.

Hz. Osman'ın şehit edilmesi (35/655) ve sonrasında çıkan iç savaşlarla olay daha farklı bir boyutta seyretmeye başladı. Bu iç savaşlar fiilen bitmiş gibi görünmesine rağmen; daha sonra ortaya çıkan bazı gruplar, kendi görüşlerinde olmayan Müslümanlara karşı şiddet uygulamaya başlamışlardır.

Günümüzde de bazı İslâmî hareketlerin şiddetle ilişkili olarak gündeme geldiği görülmektedir. Şiddeti bir caydırma ve mücadele yöntemi olarak kullanan hareketler Kur'ân-ı Kerim ve hadislere dayandıklarını iddia ederler. Ancak âyet ve hadislerin bağlamından koparılarak ideolojik sloganlara dönüştürülmesi, temel İslâmî kavramların içinin boşaltılması, İslâmî literatürde genellikle zayıf rivayetler üzerinden meşruiyet arayışı ve kendilerine benzemeyenleri sapkınlık ve dinden çıkmakla suçlama gibi yanlış

* Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İslâm Tarihi Anabilim Dalı.

¹ “Sonra arka arkaya peygamberlerimizi gönderdik. Her ümmete kendi peygamberi geldikçe onu yalanladılar. Biz de onları birbiri ardından helak ettik ve onları birer ibretli hikâye yaptık. Artık inanmayan bir kavim Allah'ın rahmetinden uzak olsun!” (Mü'minûn, 23/44).

² Vâkîdî, Muhammed b. Ömer (ö. 207/822), *Kitâbü'l-Ridde*, thk. Yahya el-Cebûrî, Beyrut 1410/1990, s. 51-52; Mustafa Fayda, “Ridde”, *DİA*, c. 35, s. 93.

algılar içerisinde dirler. Zamanla bu yanlış din algısı, yanlışları olağan hale getirmekte, hatta dinî kural ve ibadet haline getirebilmektedir.¹

Bu tebliğde yanlış algılar içerisinde bulunan çağdaş bazı İslâmî hareketlerin şiddete yönelmesinin sebepleri, tahrif ettikleri dinî kavramlar, bu hareketlere karşı Batı'nın ortaya koyduğu refleks, bunun İslâm'la ilişkilendirilerek şiddet üzerinden olumsuz bir Müslüman profili çizilmesine destek verilmesi ve İslâm dünyasının bu sorunları çözmek için nasıl bir irade ortaya koyması gerektiği üzerinde durulmaya çalışılacaktır.

Son zamanlarda bazı İslâmî hareketlerin şiddete yönelmesiyle İslâm, şiddetle birlikte anılır olmuştur. İslâm'ın şiddetle anılmasının nedeni; bazı İslâmî hareketlerin şiddete eğilimli hareketleridir. Aslında barış ve esenlik anlamına gelen İslâm ile şiddeti yan yana kullanmak, bağ kurmak ve birbiriyle ilişkilendirmek yanlış bir yaklaşımdır. İslâm ile şiddeti bir cümlede zikretmek Rahmet Peygamberi Hz. Muhammed'in (s.a.s.) bize tebliğ ettiği son ilahi mesajın özüne uygun değildir.

Son zamanlarda İslâm'ın şiddetle birlikte anılır olması iki taraflı bir tercihten kaynaklanmış olabilir. Birincisi, şiddeti kullanan hareketin kendisi ile ilgili referanslarını Kuran'a ve İslâm kaynaklarına dayandırma gayretidir. Bu gayret İslâmî kimliği ön plana çıkaran bir özelliğe sahiptir. İkincisi ise muhaliflerin kasıt veya eleştiri maksadıyla yaptıkları isimlendirme tercihidir. Dünyada sayıları binlerle ifade edilebilen cemaatler yüz binlerle ifade edilebilen dernek ve vakıflar bulunmaktadır. Bunların büyük çoğunluğu savundukları inanç ve prensipler gereği şiddete karşı olup faaliyetlerini başka yollarla yürütmektedirler. Önemli bir kısmının batıda da faaliyetleri mevcut olup onlar da şiddete karşıdır.²

Şiddete Yönelme Sebepleri

Günümüzde bazı İslâmî hareketlerin şiddete yönelme sebeplerine baktığımızda bunun temelinde doğrudan doğruya dinle değil, çağımız problemleriyle, Müslümanların bugün yaşadığı sıkıntılarla ve insanların bireysel sorunlarıyla ilişkili olduğu görülmektedir. Öncelikle rejime karşı bir ayaklanma içerisinde oldukları gerçeği yatmaktadır. Şiddet yanlısı bazı gruplar, kendi deyimleriyle İslâmî olmayan ya da onlara göre İslâmî görünmeyen rejime destek olmanın, onu ayakta tutmanın küfür olduğunu iddia etmektedirler. Onların geliştirdikleri bu tavrı sadece rejime karşı değil, bir şekilde rejimle irtibatlı gördükleri kişi ya da kurumlara karşı da sürdürmekte oldukları gözlenmektedir.³

Bu sertlik ve şiddete yönelme eğilimlerinin diğer bir sebebi kültürel çatışma olarak karşımıza çıkmaktadır. Köyden şehre yapılan düzensiz göçler, insan üzerinde

¹ Adnan Demircan, *Çağdaş İslâmî Hareketler ve Şiddet Sorunu*, Beyan Yayınları, İstanbul 2015, s. 33.

² Demircan, s. 35, 58.

³ Demircan, s. 49.

farklı etkiler meydana getirmekte; bir kısım insanlar yeni şartlara uyum sağlarken bir bölümü farklı örgütlere meyledebilmektedir.

Şiddete yönelme sorununun bir yönü de ekonomik problemlerdir. Fakat buradaki problem kişisel çıkar sağlamaktan ziyade, ekonomik problemlerin toplum ve insanların ruh sağlığı üzerinde bıraktığı onarılması güç etkilerdir. Takdir edersiniz ki; sosyal adalet dengesinin bozulduğu zamanlarda toplumda bunalım artmaya başlar ve şiddet olağan bir hale gelir. Bazı insanların şiddeti bir çözüm olarak görmelerinin bir nedeni de kendilerini serbestçe ifade etme imkânı bulamamalarıdır.¹

Günümüzde İslâmî hareketleri şiddete yönelten sebepleri maddeler halinde şöylece sıralayabiliriz:

1. Müslümanların İslâm'ı doğru anlamama ve doğru anladığını da hayatına tatbik edememesidir ki bunun en büyük sebebi cehalettir.
2. Siyasi suç olarak tanımlanan suçlarla mahkûm edilen birçok masum insanın zindanlarda ağır işkencelere maruz kalmaları onları şiddete yönlendirmektedir.
3. Batının İslâm dünyasını dizayn etmeye yönelik faaliyetleri; Afganistan, Irak, Suriye ve Mısır gibi ülkelerde uygulanan şiddet yöntemleri, masumlarla suçluları ya da bir suçla itham edilenleri -suçunun sabit olup olmadığına bakmadan- birbirinden ayırmayan zulümleri, Müslümanların savunma hakkı hususunda kendilerini mazur görmelerine yol açmaktadır.
4. ABD'nin oluşturduğu uluslararası ittifakların ölçsüz saldırıları benzer ölçsüzlükleri doğurabilmektedir.
5. İsrail'in uyguladığı şiddet Müslüman hareketleri şiddete yöneltmiştir. İsrail'in şiddetine maruz kalan birçok Müslüman, başka yolla kendilerini savunma imkânı ve hakkı bulunmadığını düşünmeye başlamıştır.
6. İslâm dünyasının yaşadığı sosyal, siyasî ve dinî buhran ciddi bir savrulmaya sebep olmakta, bu savrulma sırasında şiddeti meşru gören insanlar kendilerini örgütleri üzerinden ifade etmeye çalışmaktadır.
7. İstihbarat örgütleri, bazı ülkelerde ihtilafı ve şiddeti, körüklemenin aracı olarak kullanmaktadırlar. Nitekim son yıllarda yeni yeni yapılar ortaya çıkmakta, bu yapıların kaynakları ve ilişkileri insanı düşündürmektedir.

Tüm bu sebeplere bakılarak şiddeti doğuran ve teşvik eden bir süreç yaşandığının farkında olmak gerekir. Mesela Müslümanların hassasiyet gösterdikleri değerlere hakaret edilmesi, Batılı devletler tarafından fikir özgürlüğü çerçevesinde değerlendirilebilmektedir. Örneğin Kur'ân'ın yakılması, karikatürlerle ya da basın yayın yoluyla Hz. Peygamber'e veya diğer kutsallara hakaret edilmesi, kutsal addedilen Ramazan ayında Müslümanlara saldırılması gibi sürekli Müslümanları "tahrik ve tahkir" edici bir tutumun şiddeti beslememesi düşünülemez.²

¹ Demircan, s. 50-53.

² Demircan, s. 59-60.

Kendisine, inançlarına ve tüm millî değerlerine yapılan zulüm ve haksızlıklar, Müslümanların İslâmî cihat hareketleri oluşturmalarına neden olmuştur. Batı bu İslâmî cihat grupları üzerinden istediği İslâm ülkesini hedef tahtasına oturtabilmektedir.

Tahrif Edilen Bazı Dini Kavramlar

Günümüzde İhya,¹ Gelenekçilik,² İslahatçılık,³ ve Modernizm⁴ şeklinde sınıflandırılabilir çok sayıda dinî akım, cemaat, hareket ve grup bulunmaktadır. Bu hareketlerden bazılarının normal cemaat olarak hizmete talip olduğu, bir kısmının siyasî eğilim gösterdiği, bir kısmının da şiddete yöneldiği görülmektedir. Şiddet kullanan hareketlere örneklik teşkil eden IŞİD⁵ (DAİŞ)⁶ gibi örgütlerde birçok ortak nokta görülmektedir. Bu ortak noktaların başında ise söylemlerini âyet ve hadislerle dayandırma gerçekliği gelmektedir.

IŞİD ve benzeri örgütlerin en güçlü propaganda silahı ve yeni taraftar kazanma aracı; farklı yorumladıkları, yozlaştırmaya çalıştıkları dini kavramlardır. İslâm kültürü ve medeniyeti içinde yer alan, esasen asırlardan beri anlam ve kapsamı konusunda aşağı yukarı görüş birliği bulunan tevhid, şirk, tâğut, ridde, dârülslâm-dârülharb,⁷ cihat, bey'at, hicret ve tekfir gibi terim ve kavramlar bu örgütler tarafından yeniden tanımlanmaktadır. Anlam alanları kendi görüşlerine uygun bir şekilde yeniden çizilen bu kavramlar insanları her türlü yalan, yanlış ve tutarsız fikir, düşünce ve eyleme sevk edebilmektedir.

İslâm bilginlerinin eserlerinde ve İslâmî toplumların pratiğinde bu kavramlar hakkında tarihi süreç içerisinde oluşan ve büyük oranda muhafaza edilen bir kanaat mevcuttur.⁸ Ancak bu hareketler, kendi düşüncelerini savunmak ve yaygınlaştırmak

¹ İlk İhyacılar/İslâmcılar olarak Seyyid Ahmed Han (1817-1898), Cemaleddin Efganî (1838-1897), Muhammed Abduh (1849-1905) ve Mustafa Sabri Efendi (1869-1954) sayılabilir. (Büyükkara, Mehmet Ali, *Çağdaş İslâmî Akımlar*, Klasik, 2. Baskı, İstanbul 2016, s. 13).

² Gelenekçiliği üç başlık altında toplamak mümkündür. Birincisi: Vehhabilik Akımı, Suudî-Cihadî-Siyasî Selefilik, el-Kaide, IŞİD, Sahve, Cihadî ve Suudî Kökenli Siyasallaşmalar olarak adlandırılan Selefîye Gelenekçiliği. İkincisi: Diyobendiyye, Meclis-i Tahaffuz-i Hatm-i Nübüvvet, Sipâh-i Sahâbe, Taliban, Cemaat-i Tebliğ olarak adlandırılan Medrese Gelenekçiliği. Üçüncüsü: Barelviyye ve Türkiye'deki Halidiyye Nakşiliği olan Tarikat Gelenekçiliği'dir. (Büyükkara, s. 13-14).

³ İslahatçılığı iki başlık altında toplamak mümkündür. Birincisi: Nurculuk, Süleymancılık, Nedvetü'l-Ulemâ ve Medresetü'l-İslah ve Muhammediye olarak adlandırılan Kültürel İslahatçılık. İkincisi: İhvân-ı Müslimîn, Seyyid Kutub ve Radikalleşme, Cemaat-ı İslâmî, Hizbüt-Tahrîr, Hizbullah ve Ensârullah'tır. (Büyükkara, s. 14-15).

⁴ Bunları Metinselci ve Rarihselci Modernizm şeklinde sınıflandırmak mümkündür. (Büyükkara, s. 15).

⁵ Küresel Cihat fikrinin bir ürünü olan Irak-Şam İslâm Devleti örgütü tekfirli tutumunda haddi aşığı ve mücadelesini gayrimüslim ve zalimlere değil de İslâmî çizgide olan yapılara ve Müslüman kitlelere karşı yürüttüğü gerekçesiyle başta el-Kaide olmak üzere Cihadî-Selefî oluşumlar tarafından Haricilik ile itham edilmektedir. Bu Radikal akım Cihadî hareketlerin ve siyasî İslâmî çizgideki cemaatlerin çoğunluğu tarafından reddedilmiştir. (Büyükkara, s. 75, 77).

⁶ Örgüt 2014 Haziran ayından beri "İslâm Devleti" ilan etmiş ve bu adı kullanmaya başlamıştır. Bkz: *Tevhid ve Cihad Örgütü'nden "İslâm Devleti"ne*, Seta Perspektif, 2014, Sayı: 60, s. 1.

⁷ Bu kavramlar hakkında geniş bilgi için bkz. Demircan, s. 85-97.

⁸ *DAİŞ'in Temel Felsefesi ve Dini Referanslar Raporu*, Ankara 2015, s. 19.

amacıyla İslâm'ın temel kavramlarını, sahip olduğu aslî manasından veya vaz'edildiği manadan kopararak manipüle etmekte bir sakınca görmemektedir.

Diyanet İşleri Başkanlığı yayınladığı raporda, günümüzde uyguladığı şiddetle halen gündemde olan IŞİD'in din anlayışı ve temel felsefesiyle ilgili olarak şu tespitte bulunmaktadır: “Âyet ve hadislerin bağlamından koparılarak ideolojik sloganlara dönüştürülmesi, temel İslâmî kavramların yapıbozumuna uğratılarak içlerinin boşaltılması, İslâmî literatürde genellikle zayıf olarak kabul edilen apokaliptik rivayetler üzerinden bir kıyamet senaryosu kurgulanarak meşruiyet arayışı, kendilerine benzemeyenleri sapkınlık ve dinden çıkmakla suçlamaları gibi tali sorunlar da bu temel epistemolojik ve metodolojik sapmanın yansımalarından ibarettir.”¹

Ancak bu ifadelerin söz konusu örgüte ilişkin spesifik bir tespit yapmaktan ziyade İslâm dünyasındaki yaygın sorunlu anlayışın çerçevesini çizdiği söylenebilir. Esasen yukarıdaki tespitler birçok İslâmî grup için rahatlıkla yapılabilir. Bu sebeple IŞİD'i tanımlamaktan ziyade İslâm dünyasında yaygın olan ve farklı zamanlarda ve bölgelerde değişik görünüm ve isimlerle ortaya çıkabilen sorunlu bir din anlayışının yansımalarıdır.²

Biz burada IŞİD ve benzeri örgütlerin tahrif etmeye çalıştığı kavramlardan iki örnek vermekle yetinmek istiyoruz.

Tekfir

Hz. Peygamber'in (s.a.s.) vahiy yoluyla alıp insanlara tebliğ ettiği kesin delillerle sabit olan bir esası inkâr edene “kâfir”;³ bu kişiyi din dışı ilan etme, kâfir saymaya da “tekfir” denilmektedir.⁴ Kendilerinden olmayan hemen herkesi tekfir etmekte bir sakınca görmeyen IŞİD, başlangıçta mensubu bulunduğu el-Kaide veya kendisinden ayrılan kimi gruplar dâhil olmak üzere neredeyse tüm İslâm dünyasını tekfir edecek bir anlayışa varmış bulunmaktadır. Onlara göre Suriye ve Irak'ta rejime karşı mücadele vermekte olan tüm gruplar İslâm dışı bir mücadeleye ve anlayışa sahip oldukları için batıl yolda bulunmaktadırlar ve onlarla da mücadele etmek farzdır. Buna göre IŞİD'ten olmayan herkes dinden çıkmış ve mürted olmuştur; mürtetlerle savaşmak, onlara her türlü cezalandırmayı öngörmek, iddia ettikleri İslâm devletinin bekası ve hâkimiyeti için vazgeçilemez bir haktr.

IŞİD'in ayrıca “ridde”, yani dinden dönme terimini de sıkça kullandığı ve neredeyse bütün “öteki” Müslümanları dinden dönmüş saydığı anlaşılmaktadır. Hâlbuki Kur'ân-ı Kerim'de dinden çıkma net bir şekilde ifade edilmiş; İslâm'a girdikten sonra “küfür kelimesi söyleyenlerin” kâfir olduğu,⁵ iman ettikten sonra küfre girip

¹ *DAİŞ'in Temel Felsefesi ve Dini Referanslar Raporu*, Ankara 2015, s. 8.

² Demircan, s. 70.

³ İbn Manzûr, Muhammed b. Mükerrrem el-İfrikî el-Mısırî (711/1311), *Lisânu'l-'Arab*, Beyrut 1419/1999, c.12, s. 118.

⁴ Yusuf Şevki Yavuz, “Tekfir”, *DİA*, İstanbul 2011, c. 40, s. 350.

⁵ et-Tevbe, 9/66.

inkârda ısrar edenlerin imana döneceklerinin umulmadığı,¹ dinden dönen kişinin küfre girdiği² ifade edilmiştir.

Allah'ın varlığını ve birliğini, peygamberlerini, kitaplarını veya Kur'ân-ı Kerim'in bazı hükümlerini, öldükten sonra dirilmeyi inkâr edenler, Allah'a ortaklar koşanlar, Allah'ın haram kıldığını haram saymayanlar, Allah ve peygamberiyle alay edenler, dilleriyle inandıklarını beyan ettikleri halde kalben tasdik etmeyen münafıklar Kur'ân tarafından kâfir sayılmıştır. Bununla birlikte yine Kur'ân-ı Kerim'de selam veren birine “Sen mümin değilsin” şeklinde karşılık verilmemesi emredilmiş³ böylece açık bir deklarasyon olmadıkça, yani kişi kendisinin kâfir olduğunu açıkça ilan edip söylemedikçe sadece bir takım karineler, işaretler, delaletler yoluyla bazı kimseleri kâfir saymak doğru değildir.⁴

Ehl-i sünnet ve'l-cemaat geleneği içerisinde ehl-i kıblenin tekfir edilemeyeceği, dolaylı yöntemlerle küfrün sabit olmayacağı, küfre düşüren hususların belirlenmesiyle yetinilip belirli bir kimsenin şahsen tekfir edilmesinden kaçınma gereği, bu konuda bilgisizliğin mazeret kabul edileceği, ulema arasında ihtilaf konusu olan hususların tekfir sebebi sayılamayacağı gibi prensiplerde görüş birliği vardır. Ayrıca bir Müslümanı yanlışlıkla kâfir saymaktansa bir kâfiri yanlışlıkla Müslüman saymanın yeğleneceği, bir şahsın yüzde bir ihtimalle Müslüman sayılması mümkünse kâfir sayılamayacağı belirtilmiştir.

Günümüzde kimi Müslüman grupların kendi mezhep veya anlayışlarıyla bağdaşmayan diğer Müslümanları tekfir ederek onlara savaş ilan etmesi dinin ana kaynakları Kitap ve Sünnetle bağdaşmadığı gibi hulefa-i râşidin dönemi başta olmak üzere İslam tarihi ve medeniyeti içinde de sahîh bir karşılığı olmayan köksüz ve mesnetsiz iddialardan öteye geçmemektedir.⁵

Cihat

İslâm iddiasında olan ancak şiddeti savunan örgütler için cihat kavramı ve vurgusu büyük önem arz etmektedir.⁶ Cihat, İŞİD'in de neredeyse varlık sebebi sayılan

¹ Âl-i İmrân, 3/90.

² el-Bakara, 2/217; Âl-i İmrân, 3/106.

³ Nisâ, 4/94.

⁴ DAİŞ'in Temel Felsefesi ve Dini Referanslar Raporu, s. 21-22.

⁵ DAİŞ'in Temel Felsefesi ve Dini Referanslar Raporu, s. 23.

⁶ Şiddet yanlış hareketlerin başvurduğu âyetlerden bazıları şunlardır: “Müminlerden -özür sahibi olanlar dışında- oturanlarla malları ve canlarıyla Allah yolunda cihat edenler bir olmaz. Allah, malları ve canları ile cihat edenleri, derece bakımından oturanlardan üstün kıldı. Gerçi Allah hepsine de güzellik (cennet) vademiştir; ama mücahitleri, oturanlardan çok büyük bir ecirle üstün kılmıştır.” (Nisâ 4/95); “Allah müminlerden, mallarını ve canlarını, kendilerine (verilecek) cennet karşılığında satın almıştır. Çünkü onlar Allah yolunda savaşır, öldürürler, ölürler. (Bu), Tevrat'ta, İncil'de ve Kur'ân'da Allah üzerine hak bir vaaddir. Allah'tan daha çok sözünü yerine getiren kim vardır! O halde O'nunla yapmış olduğunuz bu alışverişinizden dolayı sevinin. İşte bu, (gerçekten) büyük kazançtır.” (Tevbe, 9/111); “Fitne ortadan kalkıncaya ve din tamamen Allah'ın oluncaya kadar onlarla savaşın! (İnkâra) son verirlerse şüphesiz ki Allah onların yaptıklarını çok iyi görür.” (Enfâl 8/39).

ve yayın organlarında en sık kullanılan önemli kavramlardan biridir. İŞİD ve benzeri örgütlere göre yeryüzünde “İslâm devleti” hâkim oluncaya kadar savaşmak Müslümanların temel görevidir. “İslâm Devleti”nin bekasının önünde engel teşkil eden her şeyle mücadele etmek, savaşmak vaciptir. Bu devletin varlığına kasteden veya yayılmasına destek vermeyenler İslâm’a karşı çıkmış ve mürted olmuşlardır. İŞİD, neredeyse kendinden olmayan ya da kendisine destek vermeyen bütün Müslümanları tekfir edip onlarla savaşmayı bir vecibe olarak telakki etmektedir. Kendisine saldırmayan pek çok masum insana dahi, bazı cihat âyetlerini sebep-i nüzûlü ve tarihsel bağlamından koparıp delil göstererek eziyet etmekte veya çeşitli şekillerde cezalandırmaktadır.¹

Kur’an’da geçen cihadın Müslümanlara karşı olamayacağı herkes tarafından bilinmektedir. Daiş’in insanları tekfir ederek savaş açması bu mücadeleyi asla haklı çıkaramayacaktır. Kaldı ki bu bir savaş olarak kabul edilse dahi kural tanımazlık asla uygun görülmez. Hukuk ve ahlak tanımayan bir savaş asla cihat olarak tanımlanamaz. İslam, savaş ortamında, adil olunması, keyfi uygulamalara girilmemesi, esirlerle haksızlık yapılmaması için çeşitli prensipler koymuştur. Buna göre asla hukuk dışı keyfi uygulama ve zulüm yapılamaz, eli silah tutmayanlar öldürülemez, esirlerin başı kesilemez, insanın-hayvanın organları kesilemez, ürünler imha edilemez, ağaçlar kesilemez, ihtiyaçtan fazla hayvan kesilemez, taşkınlık, ihanet, vefasızlık yapılamaz, köleler öldürülemez. Tecavüzün her türüsü yasaktır. Düşman rehinelere öldürülemez, ahali kılıçtan geçirilemez, savaşa girmeyen ana baba çiftçi vb. meslek erbabı, papazlar öldürülemez, esirler kalkan olarak kullanılamaz, kimyasal maddeler kullanılamaz, anlaşmalar ihlal edilemez, köleler öldürülmez ve esir alınamazlar.

Kur’an-ı Kerim’de Müslüman olmayanlara yönelik birtakım sert ve uyarıcı nitelikte ifadelerin bulunduğu da bir gerçektir. Ancak bu ifadeler, Kur’an’ın bütünlüğü ve vahiy süreci dikkate alınarak değerlendirilmelidir. Bu tür âyetler, Hz. Peygamber döneminde Müslümanlara açıkça düşmanlık eden ve savaş açan kişi veya topluluklara yöneliktir. Bu gibi özel durumlar dışında İslâm’ın ve onun peygamberinin genel tavrı, Müslümanların diğer dinlerin mensuplarıyla dahi karşılıklı tahammül ve hoşgörü esasına dayalı iyi ilişkiler geliştirmeleri yönündedir. Cenab-ı Allah yüce kitabında şöyle buyurmaktadır: “Allah, sizinle din uğrunda savaşmayan ve sizi yurtlarınızdan çıkarmayanlara iyilik yapmanızı ve onlara âdil davranmanızı yasaklamaz. Çünkü Allah, adaletli olanları sever. Allah, yalnız sizinle din uğrunda savaşanları, sizi yurtlarınızdan çıkaranları ve çıkarılmanız için onlara yardım edenleri dost edinmenizi yasaklar. Kim onlarla dost olursa işte zalimler onlardır.”²

Hz. Peygamber’in uygulamalarına baktığımızda da onun daima müsamahakâr bir tutum içerisinde olduğunu görüyoruz. Savaş ortamında İslam’a düşmanlık sergileyenlere, hıyanet içerisinde bulunanlara ve toplum düzenini bozmaya yönelik bir

¹ DAIŞ’in Temel Felsefesi ve Dini Referanslar Raporu, s. 23-24.

² el-Mümtehine, 60/8, 9.

çaba içerisinde olanlara caydırıcı olmak üzere sert cezalar uygulamış olsa da onun hiçbir zaman rahmeti elden bırakmadığı, insanları öldürme yerine diriltmeye yani hidayete erdirmeye çalıştığını görüyoruz.

Sözgelimi, Mekke'yi fethettiğinde, zamanında inancı yüzünden kendisine türlü eziyetlerde bulunan, doğduğu, büyüdüğü ve çok sevdiği memleketinden yani Mekke'den hicret etmesine sebep olan müşriklere hitaben yaptığı konuşmada onların endişelerini gidermek üzere şu merhamet dolu sözleri sarf etmiştir. Hz. Yusuf'un kendi hakkında bunca cevr ve cefa eden kardeşlerine dediği gibi ben de size şöyle diyorum: "Bugün size kınamak yok. Allah, sizi afetsin. O, merhametlilerin en merhametlisidir."¹ Haydi, hepiniz serbestsiniz."² demiştir.³

Batı'nın Ortaya Koyduğu Refleks

Kendine İslâmî isimler verip şiddeti kullanan hareket ve örgütlere karşı Batı'nın tavrı, ayırım yapmaksızın tüm dünyadaki Müslümanlara karşı son derece olumsuz ve yıkıcı hareket etmekten yana olmuştur. Batı bu durumu İslâm'la irtibatlandırmaya ve şiddete vurgu yaparak, şiddet üzerinden olumsuz bir Müslüman profili oluşturma gayreti içinde olmuştur. Batı planlı bir şekilde oluşturduğu algı operasyonları çerçevesinde İslâm ile şiddet arasında özdeşlik kurmakta ve bunu o kadar yaygın olarak gündeme getirmektedir ki bu durum artık maalesef Müslümanların bile kabullendiği alışılmış bir durum haline gelmiştir. Hatta Müslümanlar arasında bazı kimseler bilgi eksikliği ya da yanlış bilgilendirme sebebiyle bu algıyı besleyecek bir yaklaşımı savunmaya başlamışlardır. Batı'nın tüm entrikalarına genel anlamda İslâm dünyası, Batı'ya teslim olmuştur. Ancak Batı'nın Müslümanlardan duyduğu korku devam etmektedir. Zira Batı, Müslümanlarda görmediği potansiyelin İslâm medeniyetinde olduğunu hâlâ görebilmektedir.⁴

İslâm'a ilişkin olumsuz algıya sahip batılıların yanı sıra farklı düşünen, Müslümanlara olumlu bakan, İslâm medeniyetinin dünya medeniyetine ve barışına katkılarını gören birçok batılı da mevcuttur. Bütün bunları yok farz ederek genelleme yapmak her zaman bizi hatalı düşünmeye sevk eder.⁵

Çözüm Önerileri

İslâm dünyasının karşı karşıya kaldığı sorunlarla yüzleşmek ve bunları çözmek için tüm şahıs, kurum ve kuruluşlarla birlikte Doğru İslâm paydasında buluşarak ortak bir irade ortaya koymaktan başka çıkar yol yoktur. Tarihten beslenen sorunlarımızın

¹ Yûsuf, 12/92.

² İbn Sa'd, Muhammed (ö. 230/844), et-Tabakâtü'l-Kübrâ, 2. Baskı, 9 cilt, Beyrut: Dârü'l-kütübü'l-İlmiyye, 1418/1997, c. 2, s. 107. (Ter.: *Tabakât*, Çeviri ed. Adnan Demircan, Siyer Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2015, c. 2, s. 145).

³ *DAİŞ'in Temel Felsefesi ve Dini Referanslar Raporu*, s. 24-25.

⁴ Demircan, s. 23, 35, 71.

⁵ Demircan, s. 58.

yanı sıra çağdaş dünyanın sorunlarından payımıza düşenlerle mücadele etmek zorundayız. Kur'ân ve sünnete dönüş için İslâm dünyasının öncelikle yapması gereken sorunun doğru bir tespitini ortaya koymak sonra da kısa orta ve uzun vadeli çalışmalarla bu sorunun üzerine gitmektir. Aslında son zamanlarda ortaya çıkan şiddet sorunu sadece İslâmî hareketlerin değil bütün insanlığın sorunudur.

Müslümanları ve İslâm medeniyetinin değerini yeniden keşfetmek, ümmetimiz üzerindeki emperyal hesapların farkında olmak ve İslâmî bir duruşa sahip nesiller yetiştirmek görevimiz olmalıdır.¹ İslâm dünyasının oynanan bu oyunları fark etmesi; üniversitelerimizin, âlimlerimizin, kanaat önderlerimizin, dinî kurum ve kuruluşlarımızın bu konuya daha fazla kafa yormaları ve elini taşın altına koyarak çözümün bir parçası olması, kanayan bu yaraya merhem olmak için, gerekirse risk almaktan çekinmeyerek elinden geleni yapması gerekmektedir.²

Sonuç

İslâmî düsturlara ters düşen düşünce ve uygulamaların, günümüzde şiddet yanlısı örgütlerce işlenmekte olan şiddet ve tedhiş içerikli suçların, cezaların ve cezalandırma yöntem ve uygulamalarının İslâm'ın temel kaynaklarından, İslâm dininin bu konudaki tutumundan beslendiğini söylemek temelsiz bir iddiadan öteye geçmemektedir. İslâm'ı başlangıcından günümüze dek genel bir değerlendirmeye tabi tuttuğumuzda İslâm'ın bu yaşananları tasvip etmesinin mümkün olmadığı açıkça görülecektir.

İslâm coğrafyasında çeşitli bölgelerde ortaya çıkan ve şiddet üreten bu hareketlerin çoğu; dini gerekçelerle hareket ettiklerini iddia etseler de neticede İslâm karşıtı güçler tarafından bu bölgelere yapılan haksız işgallerden sonra ortaya çıkmış, farkında olmadan onların emellerine alet olmuş, sosyolojik ve psikolojik sebeplerle temel bulan siyasi oluşumlardır. İşgalci güçler bir yandan ekonomik çıkarlar sağlamaya çalışırken öbür yandan da körükledikleri çatışmalarla bu Müslüman toplumları zayıflatmayı ve böylece ileriye yönelik çıkarlarını garanti altına almayı hedeflemişlerdir. Körükleyerek alevlendirdikleri bu ihtilafı, ayrımcılığı, çatışma ortamını sürekli zinde tutarak karşı tarafın farkındalığının önünü kesmiş, kendilerine ayak bağı ya da köstek olabilecek, kendi menfaatlerini zedeleyebilecek, kendi oyunlarını bozabilecek her türlü kişiyi, yapıyı, kurumu ve kuruluşu bu şekilde pasifiz ederek yoluna devam etmeyi sağlamışlardır. Netice itibariyle her kim yönlendirirse yönlendirsin bu olaylar, insanlıktan ve işlenmiş bir suçun cezası olmaktan uzak olan ve vahşice işlenen bu cinayetler, biz Müslümanların yaşadığı coğrafyalarda işlenmektedir. Din, insanları şiddetten uzaklaştıran en önemli etkenlerden biridir ve bugüne kadar insanı terbiye etmek için kullanılan en kalıcı, en yapıcı ve en etkili bir yöntemdir. Bugüne kadar insanı terbiye etmek için dinden daha etkili bir yöntem bulunabilmiş

¹ Demircan, s. 107-109.

² *DAİŞ'in Temel Felsefesi ve Dini Referanslar Raporu*, s. 27.

değildir. Dinin terbiye ettiği insanlar arasında şiddeti temel bir yöntem olarak benimseyenler varsa bunu dinin bir parçası ya da bir gereği olarak değerlendirmekten öte bunlara yeterli ya da doğru dinî eğitim alamamış insanlar olarak bakmak gerekir. Çünkü din için şiddet asıl olamaz. Özellikle İslâm gibi aklını kullanmayı, eğitimi, hoşgörüyü, insan eksenli düşünmeyi, iyilik ve yardımı, “yaratılanı severim, yaratandan ötürü” düsturuyla hareket ederek kendi dininden ve düşüncesinden olmayanları Hakk’tan ötürü, Hakk için sevmeyi benimsemiş bir din için şiddetin çözüm olduğu ya da şiddetin meşru olduğu söylenemez.

Kısaca bu problemi çözmenin, şiddetten uzak hoşgörüyü yaşamının yolu; Doğru İslâm’ı öğrenip hayatın tüm alanlarında yaşamak, ilim, irfan, ahlak, sanat ve medeniyetten nasibini alan bir toplum inşa etmekten geçmektedir.